

FİTOTERAPİNİN GELİŞİMİ

Bitkiler binlerce yıldan beri tedavi amacıyla kullanılmaktadır. Çoğu kültürlerin inanışına göre tarih öncesi dönemlerde insanlar hastalıkların bitkiler ile tedavi ederdi. Bugünkü ÇİN TIBBI, 2000 yıl önceki halk tababetine dayandırılmaktadır. Çin`den sonra bitkilerin tedavi amacıyla kullanımını en iyi belgeleyen bölge Avrupa`dır. Batı tıbbının temeline Grek ve Roma`lıların tıbbi uygulamaları oluşturmuştur. Millattan sonra 1. Yüzyılda Grek Hekim Dioscorides, tıbbi bitkilerin kullanımını ve özellikleri konusunda ilk rapor hazırlayan araştırmacıdır. Bu derlemede 500 den fazla bitki tanımlanmıştır.

Daha yakın geçmişte, geleneksel tıp Avrupa`da daha da gelişip çeşitlenmiştir. Bitkisel preparatların yüzyıllarca ampirik olarak kullanılışından sonra 19. yy başlarında bitkilerin etken maddelerinin izolasyonu, sentetik bileşiklerin bazılarında görülen tehlike yan etkilerin yanında bazı ilaç ilkel maddelerinin, bitkisel droglar -dan, sentetik olanlardan daha ucuz ve daha kolaylıkla elde edilebilmesi, dünya sağlığında tıbbi bitkilerin anahtar rol oynamasını sağlamıştır.

Dünya üzerinde tıbbi bitki sayısının 75.000 civarında olduğu tahmin edil- mekle beraber, Dünya Sağlık Örgütü (WHO)`nce yapılan bir çalışmada, dünyada 20.000 civarı bitki türünün tıbbi amaçlarla kullanıldığı saptanmıştır. Yine WHO verilerine göre, dünya nüfusunun %80`i bitkisel ilaçlarla tedavi olmaktadır. Dünya nüfusunun çoğunluğu tarafından takdir edilen tıbbi bitkilerin tedavi alanında kullanılıyor oluşu, bağımsız ve bilimsel bir disiplin olan "FİTOTERAPİ" biliminin gelişmesine esas oluşturmuştur.

Bitkilerle tedavi, diğer bir deyişle bitkilerin tedavi amacıyla ilaç olarak kullanılması anlamına gelen "fitoterapi" terimi ilk olarak Fransız Doktor Henri Leclerc (1870 - 1955) tarafından kullanılıp, tıp literatürüne kazandırılmıştır. **Fitoterapi ya da bitkisel tıp, tıbbi bitkilerin ve bunlardan hazırlanan çeşitli çay, eskre ve tentürler gibi bazı galenik şekillerin hekim ve eczacı işbirliği ve denetimi doğrultusunda, çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılmasını araştıran bir bilim dalıdır.** Fitoterapinin bilimsel temellere dayanması, sadece tıbbi bitkilerden hazırlanan farmasötik saflıktaki droglar ile bu droglardan hazırlanan çeşitli farmasötik şekillerin ve fitofarmakonların kullanılıyor oluşu, fitoterapiyi geleneksel tababetten ve halk tababetinden ayırmaktadır.

Bitkisel ilaç kullanılarak yapılan tedaviye "fitoterapi" (phytotherapy) kelimesinin yanında, fitofarmakoterapi ((phytopharmacotherapy) adı da verilmektedir. Bitkilerle

tedavi hakkında bilgi birikimi ve konuyla ilgilenen bilim adamlarının artması sonu değişik terimler de kullanılmaya başlanmıştır. Bitkisel ilaca, fitofermaka (phytopharmaco), fitomedisin(phytomedicine), fitofarmasötik (phytopharmaceutique), fitoterapötik (phytotherapeutique) gibi terimler; bitkisel ilaç üretimine ise fitofarmasi (phytopharmacy) ve fitofarmasötik teknoloji(phytopharmaceutique) terimlerinde kullanılmaktadır.

FİTOTERAPİDE KULLANILAN İLAÇLAR

İyi kalitede drog ve ürünler kullanılarak hazırlanan başlıca ilaçlar şunlardır:

- 1- Bitkisel çaylar (infüzyon ve dekoksasyon halinde)
- 2- Taze bitki usareleri (öz su, pres suyu)
- 3- Çeşitli tentürler ve ekstrere
- 4- Bazı uçucu yağlar ve uçucu yağ içeren bitkiler kullanılarak hazırlanan banyolar
- 5- Bitkisel kökenli müstahzar ilaçlar (fitofarmaka, fitomedisin ya da fitorapötik)

Fitoterapötikleri de kendi aralarında etkilerine göre, hafif, orta ve kuvvetli etkili olmak üzere 3 grupta ayırmak mümkündür.

1- Hafif etkiye sahip olanlar;

İlacın belli bir süre alımından sonra etkileri görülen bitkisel ilaçlar bu grupta toplanır. Melisa, nane yaprağı, papatya gibi droglar-dan hazırlanan ilaçlar bu grupta toplanır. Melisa, nane yaprağı , papatya gibi droglardan hazırlanan ilaçlar bu gruba örnek olarak verilebilir. Etkinin başlama ve maksimum etkinin ortaya çıkma süresi diğerlerine göre daha uzun sürelidir, ancak birikme riski ve dolayısıyla toksisitesi düşük olan bitkisel droglardır.

2- Orta etkiye sahip olanlar ;

Daha hızlı etki gösteren, ancak toksik ve yan etkileri kuvvetli olan fitoterapötiklere kıyasla daha az olan bitkisel droglar olup, bu gruba meyan kökü, binbirdelik otu örnek olarak verilir.

3- Kuvvetli etkiye sahip olanlar;

Etkileri hızlı ve şiddetli bir şekilde gösteren aynı zamanda toksik ve yan etkilerinin de şiddetli olduğu bu gruba, Belladon yaprağı, digital yaprağı, afyon örnek olarak verilebilir.

FİTOTERAPİNİN UYGULAMA ALANLARI

Cerrahi müdahale ve acil durumlar haricinde, tedavinin bütün dallarında akut ve kronik hastalıklarda, hekimler tarafından güvenle kullanılabilir. Kuvvetli etkiye sahip olanlar akut hastalıklarda, hafif ve orta şiddette etkili olanlar ise kronik durumlarda tercih edilir. Aynı zamanda profilaktik tedavi ve destekleyici tedavi amacıyla da

fitoterapötiklerden yararlanır. Crateugs'un (Alıç), kalbin dejeneratif hastalıklarında profilaktik amaçlı kullanışı uzun süreli gastrik şikayetlerde Chamomilla, romatoid şikayetlerde ise Traxacum'un destekleyici tedavi amaçlı kullanılıyor oluşu bunlara iyi birere örnek teşkil etmektedir.

ECZACININ FITOTERAPİDEKİ ROLÜ

Hekimin teşhis ve tedavisi doğrultusunda bazı ilaçları hazırlamak ve hastayı diğer kullandığı ilaçları da takip etmek suretiyle, gerektiğinde hastayı tedavi eden hekim ile de temasa geçerek takip etmek, eczacılara düşen önemli bir toplum hizmetidir. Dinamik bir bilim olan fitoterapi, eczacılara lisans eğitimi sırasında verilen bilgilerle sınırlandırılmaz. Bilgilerin yenilenmesi ve gelişmelerin takip edilmesi,

eczacılık meslek kuruluşlarının düzenleyeceği kapsamlı eğitim programları ile sağlanabilecektir

FİTOTERAPÖTİK ENDÜSTRİSİ

Fitoterapi günümüzde hemen hemen bütün Avrupa ülkelerinde resmen tanınıp uygulanmaktadır. Fitoterapi konusunda uzmanlaşan büyük firmaların çoğu Almanya, Fransa, İtalya ve İsviçre'dedir. Pharmaton (İsviçre), Fink (Almanya), Natterman (Almanya) Madaus (Almanya) önemli bitkisel ilaç şirketleridir. Tablo 1'de değişik tedavi alanlarında kullanılan bazı fitoterapötiklere, kaynağı, üretici firması ve tedavi alanıyla birlikte yer verilmiştir.

Tablo 1. Değişik tedavi Alanlarında Kullanılan Bazı Fitoterapötikler.

Ürün	Üretici	Bitki	Tedavi Kategorisi
Echinacin	Madaus	Echinaceae	İmmunostimulan
Neo - gynergen	Sandoz	Secale Cornutum	Uteruz hemorajileri
Augentropfen Stulln	Stulln	Digitalis purourea	Oftamoloji
Kneipp N	Sertürner	Juniperus communis	Stomaşi
Asparagus	Platina	Petroselinum sativum	Diüretik
Nieoron	Syxyl	Eguisetum arvense	Diüretik
Uvalysat	Ysatfabrik	Atctostapyhylus uva-ursi	Sistit, pyelonefrit
Spasmo Urogenin	Madaus	Sabal serrulata	Prostatizm
Prosta Fink	Klein	Cucurbita pepo	Prostatizm
Bazoton	Pharma Oster Holz	Urtica dioica	Diüretik
Bronchicum Trofen	Netterman	Saponaria alba,Thymus sp.	Akut ve Kronik Bronşit
Bilicura forte	Müler Goppinger	Piper methyticum	Safra şikayetleri
New Life, Lecithin	Cosdam Lab	Lecithinum ex soja	Hiperkolesterolemi
Garli-Caps	Doğa	Allium sativum	Hiperkolesterolemi
Gerimax	Dansk Droge	Ginseng	Tonik ve santral stimulan
Hypercard	Hotz	Ginseng	Hipertansiyon ve sinirsel kalp şikayetlerinde
Tebonin	Schwabe	Ginkgo biloba	Zihinsel performans azalması ve serebral fonksiyon bozukluklarında

Ecz. Hüsnüye Sağlam

Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmakognozi A.B.D.

KAYNAKLAR:

- 1- Baytop, T., "Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi", Nobel Tıp Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul, 1999.
- 2-Fintelmann, V., Menssen, E., "Lehrbuch der Pharmakognosie und Phytopharmazie", Hippokrates Verlag, Stuttgart, 1988.
- 3- Hansel, R. Steinegger, H.G., "Lehrbuch der Pharmakognosie und Phytopharmazie", Springer Verlag, 4. Aufl., Berlin, 1988.
- 4- Weiss, R.F., "Lehrbuch der Phytoterapie", Hippokrates Verlag, Stuttgart, 1974.
- 5- Preparate-Liste der Naturheilkunde, 15. überarbeitete Auflage, 1995.